

Pap István: A Magyar Országos Bank Részvénytársaság története (1917-1920)

Általános korszak

Az első világháború vagy ahogyan később nevezték, a nagy háború megpróbálta Európa lakosságát, köztük az Osztrák-Magyar Monarchiában élőket is. A különböző országokban, így Magyarországon is kialakult hadigazdaság sok áldozatot kívánt meg az ország lakóitól. A bizonytalan import miatt fontossá vált a hazai környezetben is gyártható termékek előállításának.^[1] A nagyarányú emberveszteség miatt ugyanakkor rendkívül súlyos munkaerőhiány lépett fel a mezőgazdaságot sújtotta leginkább^[2]. „Az egyre zsugorodó árukészletekkel szemben a hadikiadások szükségszerű következményeként mind több és több pénz került forgalomba. A hadsereg felfegyverzése és felszerelése, az állandóan emelkedő katonai igények hatalmas kiadásokat követeltek.”^[3] A fizetőeszköz hamar értéktelenedésnek indult. A nagy háborút követő 1919-es események a belső stabilitást is kikezdték. Ebben a változó és sok kihívással teli környezetben vizsgáltam meg a Magyar Országos Bank igazgatósági jegyzőkönyveit (1917-1920) azzal a céllal, hogy bemutassam, milyen belső gazdaságmegerősítő, beruházó (akár hazai, akár külföldi) és munkaerőmegtartó lépéseket tett a bank és hogyan élte túl a nagy háborút. A vizsgálatom a jegyzőkönyvek időrendiségét követte.

Bevezetés

A Magyar Országos Bank eredetileg Budapest Terézvárosi Takarékpénztár Rt. néven 1893-ban alakult. Kezdi alaptőkéje 2,5 millió forint, mely 1910-ben 5 millió, 1917-ben 40 millió, majd ugyanazon évben 50 millió koronára emelkedett. A bankügyletek mellett 1895-ben a zálogkölcön üzletágot is bevezette. Budapesten a Király utcában, a József és Károly körúton, a Ferenciek terén és az Üllői úton zálogházakat nyitott. 1917-ben beolvasztotta a Központi Kereskedelmi és Iparbank Részvénytársaságot^[4], és a bécsi Allgemeine Depositenbank A.G.^[5] érdekkörébe került. Nevét 1917. október 12-én Magyar Országos Bank Részvénytársaságra változtatta. A bankszerű üzletágot lebonyolító osztályok mellett 1918-ban áru-, építőanyag-, fém- és géposztályt állított fel. A bécsi Allgemeine Depositenbankkal együtt részt vett a fiumei villamos művek alapításában. Több helyi érdekű vasút tartozott érdekkörébe, többek

között az Árvavölgyi HÉV Rt.^[6] és a Szigetvár-Kaposvár HÉV Rt.^[7] 1920. április 19-én beolvadt a Magyar-Olasz Bank Rt-ba.^[8]

Fejezetek a bank alapszabályából

A Budapesti Takarékpénztár és az Országos Zálogkölcsön Részvénytársaság 1917. október 12-én elhatározta, hogy ezentúl a Magyar Országos Bank Részvénytársaság cég alatt fog működni^[9].

A társaság székhelye Budapest. Hatásköre a szorosabb értelemben vett Magyarországra (tehát az erdélyi részeket és Fiumét is ide értve) terjedt ki, ezeken a területeken bárhol létesíthetett fiókokat és képviselősegeket. De külföldön is szervezhetett fióktelepeket a takarékpénztári üzlet keretébe tartozó üzletágak művelése érdekében, érdekeinek megfelelően.^[10]

A társaság célja: a banküzlet keretébe tartozó üzletágak művelése és kézizálog ügyletek folytatása (miniszteri rendelet alapján),^[11] de különösen: pénzbetéteknek kamatozás végett való elfogadása: a) betétkönyvekre, b) pénztári jegyekre, c) folyószámlára. Kézi zálogkölcsön-üzlet folytatása, nevezetesen előlegezés értékpapírokra, arany és ezüst tárgyakra, ékszerekre, ingó és egyéb kézizálogra. Továbbá váltók, utalványok, kötelezvények, járadékok, közraktári zálogjegyek (Warrant)^[12] és más mindenféle hitelpapírok és követelések le- és visszleszámítolása.^[13] A szolgáltatások közé tartozott hitelnyújtás magánszemélyeknek, cégeknek vagy nyilvános számadásra kötelezett vállalatoknak.^[14] Ezenkívül kölcsönök nyújtása törvényhatóságoknak és községeknek, állami vagy magánsorsjátékoknak szervezése és azokban részvétel. Illetve közvetítő kereskedelem.^[15]

A bank legfontosabb fórumai: a) a közgyűlés, b) az igazgatóság, c) a választmány, d) a felügyelő-bizottság.^[16]

A közgyűlések helye Budapest volt.^[17] Az igazgatóságot a társaság részvényesei közül öt évi működési tartamra választották meg, számuk minimum 7, maximum 15 fő volt. Az igazgatóság működéséért évenkénti tiszta nyereségből tíz százalék javadalmazásban részesült. Az elnök további tiszteletdíjban volt részesíthető. Az igazgatóság saját tagjaiból

választotta elnökét és legfeljebb két alelnökét.^[18] Havonként legalább egyszer ülészetek.^[19]

A választmány az igazgatóságnak mindazon ügyekben és kérdésekben nyújtott véleményt, amelyekben az hozzá fordult. 20-40 tagból állt, akiket rendszerint a közgyűlés választott 3 évre azon részvényesek közül, akik sem az igazgatóságnak, sem pedig a felügyelőbizottságnak nem voltak tagjai.^[20]

A bank felügyelőbizottsága 3-7 rendes tagból állt. Tagjait mindenkor egy év tartamra a közgyűlés választotta, újraválaszthatók voltak.^[21] Az elnököt maguk közül választották. A felügyelőbizottság tagjai működésükért éves fizetést kaptak, melyet évről-évre a közgyűlés állapított meg.^[22]

A társaság hirdetményeit a hivatalos lapban – Budapesti Közlöny – egyszer tették közzé.^[23]

A bank vezetése^[24] az igazgatóságból és a felügyelőbizottságból állt. Az igazgatóság 7 tagja a következők voltak: Auer Róbert, dr. Doroghi Ervin, Goldstein Pál, Neumann Gábor, Stein Ármin, Török Sándor, Zsolnay Miklós. A két alelnök: Camillo Castiglioni^[25] és Egyedi Lajos. A felügyelőbizottság tagját Barta Sándor, dr. csécsi Nagy Miklós, dr. Feleki Béla, Horváth Zsigmond, dr. Spett Ferenc, Szántó Ferenc, Tsuk Sándor alkották.

A bank a közvetlen banki funkciók, mint hitelezés, leszámítolás stb. mellett jelentős ipari vállalatokat is létesített, illetve már meglévő üzemekben, bankokban szerzett részesedést. alapításai és részesedései: Árvavölgyi Vasút Részvénytársaság, Esztergom-Füzitői Vasút Rt.^[26], Bakács Udvar Rt.^[27], Baróti Szeszfinomító, Cognac- és Likörgyár Rt.^[28], Britannia Szálló Rt.^[29], Decker-féle Kalapgyár Rt.^[30], Zombolya, Felsőmagyarországi Fatermelő Rt.^[31], Neuschloss-Lichtig Faipar Rt.^[32], Gottschlig Ágoston-féle Rt.^[33], Gyöngyösi Kereskedelmi és Gazdasági Bank^[34], Nagyváradi Leszámítoló- és Jelzálogbank, Hungária Szérum-művek Rt.^[35], Kálnói Magyar Chamotte Áru gyár Rt.^[36], Magyar Acélárugyár Rt.^[37], Országos Bérszántó Vállalat Rt.^[38], Putnoki Építőanyag Ipar Rt.^[39], Siófok Balatonfűrdő Rt.^[40], Unió Kereskedelmi Rt.^[41]

A bank élete az igazgatósági ülések jegyzőkönyveinek tükrében

1917. december 13-án Camillo Castiglioni először volt személyesen jelen a bank igazgatósági ülésén. Az eddigi igazgatóság lemondása folytán a két nappal korábban megtartott közgyűlésen új tagokat választottak az igazgatóságba: Auer Róbert, Camillo Castiglioni, dr. Doroghi Ervin, Egyedi Lajos, Goldstein Pál, Neumann Gábor, Stein Ármin, Török Sándor és Zsolnay Miklós.^[42] Megemlékeztek az intézet lemondott korábbi elnökéről, Tolnay Lajosról, és az iránta érzett tisztelet jeléül az igazgatóság az elnöki tisztség betöltésétől egyelőre eltekintett. Az igazgatóság alelnökei Camillo Castiglioni és Egyedi Lajos lettek. Azt is elhatározták a közgyűlésen, hogy a Központi Kereskedelmi és Iparbank részvénytársaság a Magyar Országos Bank részvénytársaságba beleolvad és a Magyar Országos Bank részvénytársaság cég alatt folytatja üzletét, kibővítvé a Központi Kereskedelmi és Iparbank Rt. által eddig folytatott üzletkörökkel.^[43]

Létrehozták a Tolnay Lajos Alapot 50.000 koronával.

A Központi Kereskedelmi és Iparbank Részvénytársaság 1917. augusztus 27-ét követően nem tartott igazgatósági ülést, így utólagosan hagytak jóvá több üzletet is. Ilyen volt többek között a Gyöngyösi Kereskedelmi és Gazdasági Bankkal^[44] való összeolvadás, melynek kiemelt célja volt, hogy a bank megvesse lábát a Gyöngyös környéki borüzletben és a város újraépítésében is.^[45]

1918 tavaszán a bank megállapodott a Gesellschaft für Elektrische Industrie A.G. bécsi céggel abban, hogy alapítanak egy közös vállalatot, a fiumei városi villamos művek, villamos közúti vasút, vízvezetéki szivattyú állomás átvétele, új villamos telep létesítése érdekében. A terv része volt a Recina folyó hasznosítása is. A tárgyalások Fiume város polgármesterével megindultak, aki hajlandónak mutatkozott arra, hogy a város az üzletet a bankkal megkösse. A tárgyalásokon a bankot szakértőként dr. Hoór-Tempis Móricz^[46] műegyetemi tanár és Stark Lipót^[47] a Fővárosi Elektromos Művek^[48] vezérigazgatója képviselték. Az üzletben komoly rentabilitást látott a bank vezetése.^[49] A vállalati részesedés a következőképpen történt: országos bank 31 és fél %, Allgemeine Depositenbank 31,5 % és a bécsi villamos energetikai cég 37%.

Még ugyanebben az évben megalapították a Hungária Szérumművek Részvénytársaságot^[50], 600.000 korona alaptőkével. A társaság célja volt az emberi és állatorvosi gyakorlatban lévő összes oltóanyag és szérum gyártása. A részvénytőke 2/3-át a bank adta, 1/3-át pedig dr. Detre László^[51] egyetemi tanár, akit 5 évre kineveztek a vállalat műszaki igazgatójának évi

24.000 koronás fizetéssel, 6000 korona lakbértámogatással és 6000 koronás reprezentációs költséggel, illetve 10%-os nyereségrészesedéssel. Ennek fejében dr. Detre az összes tudományos találmányát és felfedezését átengedte a cégnek. Az intézetet a cég igazgatóságában Török Sándor, Egyedi Lajos és Stein Ármin képviselte. A felügyelőbizottsága Sivó Jusztint és Gerő Nándort delegálták.

Az 1918. március 17-i ülésen^[52] került bemutatásra az 1917. év üzleti eredménye, melyből kitűnt, hogy a bank által elért tiszta nyereség összege: 2.642.832 korona és 10 fillér volt. Ugyanezen év áprilisában az igazgatóság tagjai közé választották Schönwald Ferencet, aki korábban a Központi Kereskedelmi és Iparbank felügyelőbizottságának volt tagja.

A háború sújtotta ország gazdasági nehézségei a mindennapi megélhetést is erősen befolyásolták. A mind nehezebb körülmények miatt a bank úgy határozott, hogy 25%-os fizetésemelést ad az egész személyzetnek, amely minden járandósági emelést beleszámítva 245.461 koronát tett ki. Az igazgatóság egyhangú döntéssel elfogadta az indítványt.

Érdekes kérdést vetettek fel az igazgatóság ülésén, jelesül, hogy a bank nyugdíjintézetébe a férfiakon kívül nőket is fel kellene venni. E tárgykörben az igazgatóság jelentést kért és döntését annak megismerése után kívánta meghozni.

A hadiipar egyik kiemelkedően fontos területe a repülőgép és repülőgép-hajtóműgyártás volt. Ennek egyik kiemelkedő példája a Magyar Repülőgépgyár Részvénytársaság^[53], bár nem állt a bank tulajdonában, mégis bekerült az igazgatóság jelentésébe (1918), mivel ez a gyár a császári és királyi közös hadügyminisztériumtól 17.280.000 koronányi megrendelést nyert el, amiből a minisztérium 5.760.000 korona előleget kifizetett. Ezen előleg erejéig a bank kezességet vállalt a repülőgyárért. A Magyar Repülőgépgyár Rt. tulajdonosa nem más, mint maga a bank alelnöke, Camillo Castiglioni volt. Így már érthető a bank kezességvállalása is.

Ebben az időben került sor a Nyíregyházai Általános Hitelintézet Részvénytársaság^[54] affiliálásra is.

A bank vásárolt újabb Royal Nagyszálloda^[55] 525 darab részvényt, amivel a birtokolt részvények száma 1986 darab lett. A szálloda (ma: Corinthia Hotel) 1896-ban épült Budapesten az Erzsébet körúton és nagyon előkelő volt, sok híres vendéget fogadott és a kor Budapestjének lelegegánsabb szállodái közé tartozott.

A háború sújtotta országban a bank sem maradt ki az adományozók közül, így a Pénzügyintézetek Hadikórházának^[56] 11.200 koronát, míg a magyar hadiárvak nyaraltatásának

céljaira 50.000 koronát adományozott.

A további alapítások közé tartozott a Dugoseloi Faipari Részvénytársaság^[57] megalakítása, melyben az Allgemeine Depositenbank (17,5%), a Neuschloss-Lichtig Faipari Részvénytársaság^[58] (35%), a Felix Neuberger und Sohn (17,5%) és a Magyar Országos Bank Rt. (52,5%) vettek részt, amely a Neuschloss-Lichtig Faipari Részvénytársaság fatermelő üzemeinek átvételére alakult. A vállalat igazgatóságába a bank 3 tagot delegált.

Bács megyében létrehozta a Délmagyarországi Kendergyár Részvénytársaságot^[59] alsóterényi Auer Róberttel (300.000 korona), Burg Nándorral (200.000 korona) és Gerő Árminnal (50.000 korona).

Neumann Gábort igazgatósági tagot bevásztották a Nautica Motorhajógyár Részvénytársaság^[60] igazgatóságába, amely gyár jelentősen hozzájárult a magyar evezős sport sikereihez.^[61]

Mindenhol izgalmat kelt, de egy bank életében ráadásul nagy a kísértés is arra, hogy a pénz közelében dolgozó alkalmazott lopást kövessen el. Egy ilyen esemény történt 1918. július 11-én, amikor egy intézeti szolga, aki akkoriban érkezett a bankhoz, 200.000 korona összegű lopást követett el. A belső vizsgálat feltárta, hogy az intézet több közege nem járt el kellő alapossggal és gondossággal, aminek következtében megtörténhetett ez az eset. Mivel több ilyen eset is történt más pénzüintézeteknél, ezért a Budapesti Rendőr-főkapitányság a nagyobb pénzüintézetek vezetőit összehívta, ahol abban állapodtak meg, hogy a bankok összes hivatalnokát és szolgáját le kell fényképezni. Továbbá minden újonnan felveendő alkalmazott ügyében a rendőrséghez kell információért fordulni, ugyanis erre a célra a rendőrség egy irodát fog fenntartani. Ez mai szaknyelven priorálást jelent, ami az előéletre vonatkozó adatok összegyűjtését jelentette és jelenti ma is.^[62] A novemberi ülésen került elő újra ez a téma azzal, hogy a rendőrség a tettest elfogta, a 200.000 koronából 174.000 megtérült készpénzben, amelyből 20.000 koronát fordítottak a rendőrség közegeinek jutalmazására^[63].

„A háború természetesen minden résztvevő ország tőkeerejét óriási mértékben kimerítette. Különös igaz ez a legyőzött országokra, melyek a terhek alatt összeomlottak.”^[64] Az első háborús évben a forgalomban lévő pénz mennyisége majdnem a duplájára emelkedett, a háború végére pedig majd megtízszereződött, ami folyamatosan erős inflációt gerjesztett.^[65] A háború okozta életszínvonal-esés kapcsán a bank vezetése a drágasági pótlékokat 50%-kal megemelte-, ami évi 300.000 korona plusz költséget jelentett, illetve a vezetés munkáját megkönnyítendő, egy személygépkocsi beszerzéséről is döntöttek.^[66]

Az ősz folyamán, Budapesten összefogott 11 pénzüintézet és megalapították a Fővárosi Pénzüintézetek Szövetségét, melynek tagja lett a Magyar Országos Bank is.

Nyolc fővárosi nagy pénzüintézet igen fontos és közérdekű ügyekben értekezletet tartott és határozatot hozott olyan ügyekben, amelyek a többi pénzüintézeteket is érdekelték, a nélkül azonban, hogy szükségesnek tartották volna, azokat is a tanácskozásba bevonni. Minthogy így az a tarthatatlan helyzet állt elő, hogy az intézetek nagy része, tudtuk és hozzájárulásuk nélkül határozatokat hoztak, szüksége merült fel annak, hogy ez ellen állást foglaljunk. Fellépésünk eredménnyel járt, amennyiben úgy a kormány, mind pedig a nagybankok kérésünket tudomásul vették, és az azóta megtartott bankközi értekezletre a szövetség és annak tagjai meghívottak.^[67]

Mindez a korabeli sajtó figyelmét sem kerülte el, Az Újság így írt az eseményről: „Tizenegy fővárosi pénzüintézet a közérdek megóvásának érdekében Fővárosi Pénzüintézetek Szövetsége név alatt szövetséget alkotott, mely azzal kezdte meg működését, hogy a Magyar Nemzeti Tanácsot és az új kormányt üdvözölte, nekik szolgálatait felajánlotta.”^[68]

A háború ideje alatt megnőtt a gépiparban a fegyvergyártás kapacitása, a repülőgép-gyártás és az ország majd összes gépgyára hadianyagot állított elő. A vegyiparban is átálltak a robbanóanyagok gyártására. A számítások szerint a nagy háború nagyjából két és fél békeévnél esztendőnek a nemzeti jövedelmét emésztette fel.^[69]

A háborúban átállt ipari gyárak a háborút követően már a békére koncentráltak. A Neuschloss-Lichtig Faipari Részvénytársaság a békegazdaságra való átmenetet gyorsan és könnyen hajtotta végre azzal, hogy a vállalat, amely a háború alatt főként ágyútalpakat és ágyúkerék-küllőket szállított – tekintettel a körülményekre – beszüntette ezek gyártását, és áttért a kocsitalpak és küllők gyártására.^[70]

E téren a szükséglet igen nagy, minthogy a szekerek nagy része az olasz és balkán fronton elveszett, amiért teljes kocsik gyártását is fel fogja venni programjába – áll az igazgatósági ülés jegyzőkönyvében.^[71] Még ebben az esztendőben a magyar kormány kifejezett kívánsága az volt, hogy az 1917-ben felállított Népruházati Bizottsággal^[72] való hitel-összeköttetésben

még nem álló bankok, mint a Magyar Országos Bank, nyújtsanak hitelt ennek az intézetnek. A bank 2 millió korona hitelt nyújtott 5%-os kamat mellett és a kezességet az állam vállalta.

A Depositenbank kezdeményezése kapcsán létrehoztak egy határokon átívelő szindikátust^[73] boszniai bankokkal, állami, városi és községi hitelműveletekben való részvételre. De közreműködtek vasúti, útépitések, bányavállalatok, faüzletek, vízerőművek létesítésében is. A szindikátus megalakult, de működésének megkezdése a politikai viszonyok kialakulásától függött.^[74] Az együttműködésben három boszniai bank vett részt: a Kroatische Centralbank für Bosnien und Hercegowina, az Islamitische Centralbank für Bosnien und Hercegowina és a Serbische Wirtschaftsbank AG.

Az igazgatósági üléseken konkrét aktuálpolitikai eseményekkel nem foglalkoztak, csak annyiban, amennyiben ez a beruházásaikat érintette. Egy ilyen esetet olvashatunk az 1918. november 25-i ülés^[75] jegyzőkönyvéből:

A végrehajtó-bizottság előzetes hozzájárulásával az Allgemeine Depositenbank, valamint az Aktiengesellschaft für Elektrische Industrie wieni céggel együttesen benyújtottuk a fumei villamos mű létesítésére vonatkozó ajánlatunkat és letettük az előírt 500.000 koronányi óvadékot. Ha Fiume olasz kézre kerül, úgy az ügy előreláthatólag elveszti aktualitását, míg ha horvát kézen marad, esetleg meg lesz valósítható.^[76]

Az állam szabályozta a termelést, főleg az ipar területén, elsődleges volt a hadsereg szükséglete és a közellátás. A visszaéléseket szigorúan büntették. A háború során bekövetkező gyors infláció hatása érződött a mindennapokon, a monarchia a csőd szélére került.^[77]

A gazdasági nehézségek túléléshez a többi budapesti pénzintézethez hasonlóan a Magyar Országos Bank vezetése is támogatta azt, hogy a súlyos megélhetési viszonyok miatt beszerzési átalányösszeget vezessenek be a többi budapesti pénzintézethez hasonlóan a bank alkalmazottai részére, ezzel is segítve megélhetésüket. Ez 343.200 korona plusz kiadást jelentett.

A bank eddigi helyiségei szűknek bizonyultak, így kibérelték a Múzeum körút 41. szám alatti félemeleti helyiséget 5 esztendőre, amelynek az átalakításával 12 helyiséget nyertek. Ide

helyezték el az Union Kereskedelmi Részvénytársaságot^[78], a Balatoni Gyógyfürdők és Nagyszállók Részvénytársaságot^[79], a zálogüzleti központi könyvelést és a Kálnói Magyar Chamottegyár Részvénytársaságot^[80]. A bank még tovább terjeszkedett és az Andrássy út 5. számú házuknak a 3. emeletén lévő egyik lakást is átvette. Az átalakítással 10 szobát nyertek, ide került az ellenőrzési osztály és az áruosztály.

Az igazgatóság azzal szembesült, hogy a kormányzat a bankokra nézve kedvezőtlen intézkedést hozott, nevezetesen az:

adótól való menekülés meggátlásáról^[81] szóló néptörvényt, ami olyan intézkedéseket tartalmazott, amelyek alkalmasak voltak arra hogy a pénzügyintézetek forgalmát teljesen megbénítsák. Ennélfogva a budapesti pénzügyintézetek képviselői megjelentek a kormánynál és felvilágosítást kértek ezen törvény gyakorlati alkalmazására vonatkozólag. Az államtitkár a megjelent küldöttségnek kijelentette, hogy az adandó végrehajtási utasítás oly intézkedéseket fog tartalmazni, amelyek a pénzügyintézetek aggályait teljesen el fogják oszlatni.^[82]

Amíg 1919. március 20-án déli 12 órakor a Magyar Országos Bank igazgatósági ülését Budapesten tartotta az Andrássy út 5. szám alatt, addig a következő ülését 1919. november 18-án a bizonytalan magyarországi belpolitikai helyzet (kommunista hatalomátvétel) miatt Bécsben az Allgemeine Depositenbank Schottgasse 1. szám alatti üléstermében volt kénytelen megtartani.^[83] A banknak eddig nem volt elnöke, csak két alelnöke az egykori elnök, Tolnai Lajosnak 1917-ben bekövetkezett halálát követően. Ekkor került sor Camillo Castiglioni eddigi alelnöknek elnökké választására távollétében. Olyan személyt kerestek erre aki, „eredményes és általánosan elismert közgazdasági tevékenységével, kipróbált tapasztalataival, valamint az internacionális külföld vezető pénzügyi és ipari csoportjaival való elsőrendű összeköttetésével legjobb biztosítékot nyújt arra nézve, hogy az intézetnek a lefolyt utolsó két évben történt öröndetes fejlődése biztos alapon nagyszabásúan folytatódjék.”^[84] Az új elnök mellé alelnöknek Egyedi Lajos mellé Goldstein Pál került.

A banki érdekképviselő kapcsán fontos banktörténeti lépésére került sor 1919. január 23-án, amikor megalakult a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (TÉBE), székhelye Budapesten volt az V. kerületi Fürdő utca 2. szám alatt.^[85] A megalakulását követően a Magyar Országos Bank nem lépett be a szövetségbe, azonban a megváltozott politikai és gazdasági viszonyok

miatt a korábban a belépést ellenző Neumann Gábor igazgatósági tag most a belépés mellett szólalt fel. A bank igazgatósága egyöntetű döntését hozott és kérte felvételét a TÉBE-be.

A bank jegyzőkönyvei apolitikusak, mégis időnként egy-egy szóhasználatnál vagy szófordulatban előkerült a politika. A bécsi igazgatósági ülés jegyzőkönyvében, például: „a Neuschloss-Lichtig fakereskedelmi rt-nak hitele a *kommunizmus által* (kiemelés tőlem) kb. 9 millió koronára emelkedett”^[86]

Az 1920. március 21-i igazgatósági ülését^[87] ismét Budapesten tartották. Neumann Gábor ügyvezető igazgató bejelentette, hogy őt meghívták a bécsi Allgemeine Depositenbank igazgatóságába, így lemond az ügyvezető igazgatói állásáról^[88]. Nagyvonalúan viselkedett a bank Neumann Gáborral, hiszen az 1918. és 1919. évi ügyvezető igazgatói jutalékon (250.000 korona) felül további 250.000 koronát utaltak ki neki, bécsi tartózkodása alatt felmerült költségei fejében az intézet érdekében tett munkálataiért.

Megalapították az Union Bányászati és Ipari Részvénytársaságot^[89] 8.900.000 korona alaptőkével és a soproni Hienzföldi Agrár Részvénytársaságot^[90] 3.000.000 korona alaptőkével, ezen utóbbi társaság főleg parcellázásokkal, mezőgazdasági gépek és egyéb gazdaság cikkek és anyagok adásvételével foglalkozott.

Érdemes idézni a Tébe^[91] határozata folytán kiutalt nagyobb adományok[92] listáját: József Ferenc főherceg ebéd akciójára: 63.000 korona. Huszár Károly miniszterelnök ínség akciójára: 63.000 korona. A nemzeti hadseregnek: 60.000 korona, a rendőrségnek: 10.000 korona. Menekült állami tisztviselőknek: 3.000 korona, a M.O.V.E.-nak^[93]: 2.000 korona.^[94]

1920. április 18-án fontos ülésre^[95] került sor déli 12.00 órakor Budapesten, mert a másnapi közgyűlés elé kellett terjeszteni a Magyar Fakereskedők Hitelintézete Részvénytársaság^[96] beolvasztásának módját a Magyar Országos Bank Részvénytársaságba, amely így aztán beolvadt a Magyar-Olasz Bank Részvénytársaságba. De ez már egy másik (bank) történet.

Konklúzió

A Magyar Országos Bank Részvénytársaság igazgatósága a nehéz gazdasági környezetben is igyekezett jól sáfárkodni a rábízott javakkal. Folyamatosan kereste azokat a befektetéseket, amelyek jövedelmezőek voltak számára. Külföldi beruházásaival azon volt, hogy a háborút

követő időszakban mindig egy lépéssel előbbre lenni versenytársaihoz képest. Azt is megállapíthatjuk, hogy a bank a mindenkori alkalmazottaival szemben is igyekezett helytállni, a rohamosan növekvő inflációt külön bérkiegészítések formájában pótolni. Lobbi tevékenysége révén azt is elérte, hogy a nagy bankokhoz hasonló állami partnerséget kapjon, és több más kisebb hitelintézettel egybeolvadva azután a kor egyik legjelentősebb bankja legyen a Magyar-Olasz Bank Részvénytársaságban.

Absztrakt

A Magyar Országos Bank Részvénytársaság története (1917-1920)

A nagy háború vagy ahogyan később nevezték, az első világ háború megpróbálta Európa lakosságát, köztük az Osztrák-Magyar Monarchiában élőket is. A különböző országokban, így Magyarországon is kialakult hadigazdaság sok áldozatot kívánt meg az ország lakóitól. A bizonytalan import miatt fontossá vált a hazai környezetben is gyártható termékek előállítására. A nagyarányú embervesztés miatt ugyanakkor rendkívül súlyos munkaerőhiány lépett fel a mezőgazdaságot sújtotta leginkább. „Az egyre zsugorodó árukészletekkel szemben a hadikiadások szükségszerű következményeként mind több és több pénz került forgalomba. A hadsereg felfegyverzése és felszerelése, az állandóan emelkedő katonai igények hatalmas kiadásokat követeltek.” A fizetőeszköz hamar értéktelenedésnek indult. A nagy háborút követő 1919-es események a belső stabilitást is kikezdték. Ebben a változó és sok kihívással teli környezetben vizsgáltam meg a Magyar Országos Bank igazgatósági jegyzőkönyveit (1917–1920) azzal a céllal, hogy bemutassam, milyen belső gazdaságmegerősítő, beruházó (akár hazai, akár külföldi) és munkaerőmegtartó lépéseket tett a bank és hogyan élte túl a nagy háborút. A vizsgálatom a jegyzőkönyvek időrendiségét követte.

Kulcsszavak: banktörténet, alaptőke, első világháború, közgyűlés, igazgatóság, választmány, felügyelőbizottság, Budapest, Camillo Castiglioni, hitelezés, befektetés, szindikátus.

Abstract

History of the Hungarian National Bank PLC (1917-1920) - Abstract

The Great War - or as it was later called, the First World War - put the people in Europe on

trial, including the citizens of the Austro-Hungarian Monarchy. The war economy required many sacrifices from the inhabitants in the countries involved, including Hungary. Due to uncertainty in the imports, the production of home products became of great significance.[97] At the same time, agriculture has suffered the most from the very severe labour shortage, caused by the great loss of life. “While the stockpiles became less and lesser, as a connotation of the military expenditures more and more money has been put on the market. The arming and equipping the forces, the ever-increasing military demands required great expenses.”[98] The currency quickly depreciated. The events of 1919 after the Great War also threatened internal stability. I investigated the management reports of the Hungarian National Bank during this difficult and challenging period of time (1917–1920) with the aim, to demonstrate the measures the bank has been taken to strengthen the internal economies, to find investors (in the country and abroad), and to deal with labour shortage. Finally my research explores, how the company survived the war. The paper follows the chronology order of the records.

Keywords: banking history, share capital, First World War, general assembly, directorate, committee, supervisory board, Budapest, Camillo Castiglioni, lending, investment, syndicate

Felhasznált irodalom

Allgemeine Depositenbank, Wien Geschichte Wiki,

https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Allgemeine_Depositenbank (letöltve: 2021. 04. 07.)

A Magyar Népköztársaság kormányának 1919. évi 1236 M.E. számú rendelete, In: *Magyar Rendeletek tára 1867–1945*, 1919.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1919/?pg=247&layout=s&query=ad%C3%B3t%C3%B3l%20val%C3%B3k%20menek%C3%B3l%C3%A9s (letöltve: 2021. 04. 18.)

A Pallas nagy lexikona, <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/060/pc006086.html> (letöltés: 2021.01.20.)

Bemutatkozik: a Royal Szálló, in: *Magyar Nemzeti Digitális Archívum*,

https://mandadb.hu/cikk/844794/Bemutatkozik_a_Royal_Szallo (letöltve: 2021. 04. 16.)

Berend T. Iván: *Európa gazdasága a 20. században*, História, Budapest, 2008.

Berend T. Iván – Szuhay Miklós: *A tőkés gazdaság története Magyarországon 1848–1944*, Budapest, Kossuth, 1975.

Fővárosi Pénzügyintézetek Szövetsége. In: *Az Újság*, 1918. november 8. 262. szám
https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AzUjsag_1918_11/?query=F%C5%91v%C3%A1rosi%20P%C3%A9nzint%C3%A9zetek%20sz%C3%B6vets%C3%A9ge%201918&pg=95&layout=s
(letöltve: 2021. 04. 17.)

Gergely Jenő: *Gömbös Gyula – Vázlat egy politikai életrajzhoz*, Elektra Kiadóház, Szeged, 1999.

Iváncsó Ádám: 125 éve alakult a Pannónia Evezős Club, in: Magyar Olimpiai és Sportmúzeum, 2021. január 27.,
<https://sportmuzeum.hu/2021/02/22/125-eve-alakult-a-pannonia-evezos-club/> (letöltve: 2021.04.16.)

Jenei Károly: *Kisebbségi takarékpénztári és bankfondok: Repertórium*, Magyar Országos Levéltár, Budapest, 1972.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_LevLelt_56/?pg=123&layout=s (letöltés: 2021. 01. 20., 15:19)

Leszámítolás, *Ecopedia*, <http://ecopedia.hu/leszamitolas> (letöltés: 2021. 01. 20.)

Magyar Életrajzi Lexikon I. (A–K), Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes, Akadémia, Budapest, 1967.
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/s-778D5/stark-lipot-77C0C/> (letöltve: 2021. 04. 15.)

Magyar Zsidó Lexikon, (Szerk.: Ujvári Péter), Budapest, 1929.
<http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/0204.html> (letöltve: 2021. 04. 16.)

Müller János – Kovács Tamás – Kovács Levente: *A Magyar Bankszövetség története*, in: *Hitelintézeti Szemle*, XIII. évfolyam, 3. szám 202., Tarsoly Kiadó, Budapest 2014.
https://www.bankszovetseg.hu/Content/Hitelintezeti/HSZ_2014_3.pdf (letöltve: 2021. 04. 18.)

Müller János–Kovács Tamás–Kovács Levente: *A Magyar Bankszövetség története*, Tarsoly Kiadó Budapest, 2014.

Nagy Magyar Compass 43/2. (1915)

Nagy Magyar Compass 44/2. (1916)

Nagy Magyar Compass 45/1. (1917)

Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918)

Nagy Magyar Compass 48/2. (1920)

Nautica motorhajógyár r.-t. in: *A Motor*, (1921.12.15.) 47-48. szám 36.

Népruházati Bizottság: A magyar királyi minisztérium 3.966/1917. M. E. számú rendelete Népruházati Bizottság felállítása tárgyában. In: *Pesti Hírlap*, 1917. november 9. 277. szám 6.

Netjogtár.

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=90900008.TV&targetdate=&printTitle=1909.%20%C3%A9vi%20VIII.%20t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&dbnum=77&referer=1000ev> (letöltve: 2021. 01. 20.)

Pogányné Dr. Rózsa Gabriella: A Pénzintézetek Hadikórháza az I. világháború katonaegészségügyében és a katonaeorvos-tudományban, in: *Honvédorvos*, 2016. (68) 1-2. szám 103-105. http://real.mtak.hu/80302/1/Honvedorvos_2016_1-2%20%28103-105%29.pdf (letöltve: 2021. 04. 16.)

Schlüter, Reinhard: *Der Haifisch: Aufstieg und Fall des Camillo Castiglioni*, Zsolnay, 2015.

Szávai Ferenc: *Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, Budapest, Pannónia Könyvek, 2004.

Szindikátus. in: *Wikipédia*, <https://hu.wikipedia.org/wiki/Szindik%C3%A1tus> (letöltve: 2021. 04. 18.)

Levéltári anyagok:

MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1917-1920, 1920.

MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1917. év

MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. év

MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. év (1918. november 25.)

MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. év (1918. július 20.)

MOL Z 74 1. csomó 2. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. november 25.

MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1919. január 7.

MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1919. év november 18.

MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920. március 21.

MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály

MOL Z 74 1. csomó 4. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. november 25.

MOL Z 74 1. csomó 4. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1919. november 18.

^[1] vö: Berend T. Iván: Európa gazdasága a 20. században, História, Budapest, 2008. 53.

[2] Berend T. Iván – Szuhay Miklós: A tőkés gazdaság története Magyarországon 1848–1944, Budapest, Kossuth, 1975. 163.

^[3] Berend T. Iván – Szuhay Miklós: A tőkés gazdaság története Magyarországon 1848–1944, Budapest, Kossuth, 1975. 165.

^[4] Központi Kereskedelmi és Iparbank: a bank 1905. március 30-án 1 millió korona alaptőkével alakult, 162 részvényessel. Közülük többen ismert személyek: dr. Beck Marcell (1873–1945) bankár, jogász, országgyűlési képviselő. A Magyar Leszámítoló és Pénzváltóbank elnöke, báró Feilitzsch Artúr (1859–1925) erdész, országgyűlési képviselő, földművelésügyi miniszter, Kramer Miksa (1852–1942) a Pesti Chevra Kadisa alelnöke, a Fővárosi Kereskedelmi Hitelintézet vezérigazgatója, erényi lovag Ullmann Gyula (1872–1926) műépítész. Bankszerű tevékenysége mellett új üzletágakat, elsősorban ipari és kereskedelmi vállalkozások finanszírozását vezette be. 1906 tavaszán alaptőkéjét 2 millió koronára emelte fel. A bank többek között tevékenyen vett részt Budapest bérházépítéseinak finanszírozásában, amely jelen tanulmányunk fő témája. Külön osztályt szervezett a

köztisztviselői kölcsönök folyósítására. Áruosztálya import üzleteket bonyolított le. 1917. december 11-én beolvadt a bank a Magyar Országos Bank Részvénytársaságba. A Központi Kereskedelmi és Iparbank Részvénytársaság székhelye Budapest, működési köre a magyar szent korona országaira terjedt ki. A társaság fő célja a Magyarország területén üzlettel bíró, illetőleg ipart űző kereskedők és iparosok hiteligényeinek kielégítése és egyéb érdekeik hathatós képviselése volt. Ennek érdekében a társaság a szakmánként szervezett kereskedők és iparosok részvételével szakosztályokat alakított, hogy az illető szakmához tartozó kereskedők és iparosok érdekeit minden irányban képviselje és szolgálja.

^[5] Allgemeine Depositenbank 1871-ban alakult meg Bécsben. 1925-ben csődbe ment https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Allgemeine_Depositenbank (letöltve: 2021. 04. 07.)

^[6] Árvavölgyi Helyi Érdekű Vasút Részvénytársaság: A pálya iránya: Kralovántól Turdossinig és innen határszél.

Hossza: 70.3 km. Állomások száma: 10. Az igazgatóság elnöke: Kubinyi Miklós. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 1181

^[7] Szigetvár—Kaposvári helyi érdekű vasút részvénytársaság: a pálya iránya: Szigetvártól Almamellék, Bőszénfa és Gálosfán át Kaposvárig. Hossza: 53,5 km. Az igazgatóság elnöke: jánosi Engel Gyula Nyereség K: 90,400. Szállított 202.408 utas és 27.067 tonna áru. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 1230.

^[8] A Magyar-Olasz Bankot 1920. április 19-én egy szindikátus alapította, melyben Camillo Castiglioni bankár, a bécsi Allgemeine Depositenbank elnöke vitt vezető szerepet. Emellett Európa egyik legnagyobb és legtekintélyesebb pénzintézete, a Banca Commerciale Italiana (1894-ben alakul Milánóban, ma Intesa Sanpaolo néven ismert) és egy hozzá közelálló pénzcsoport is részese volt a bank megalapításának. A bank megalakulásakor magába olvasztotta a Magyar Országos Bank Részvénytársaságot. In: Jenei Károly: Kisebb takarékpénztári és bankfondok: Repertórium (Levéltári leltárak 56. Budapest, 1972), 124. oldal

https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_LevLelt_56/?pg=123&layout=s (letöltés: 2021. 01. 20., 15:19)

^[9] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 1. oldal

^[10] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 1. oldal

^[11] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 2. oldal

^[12] Közraktári jegy: az az okmány, melyet a közraktár a nála letett tárgyakról kiállít, melyben ezek átvételét elismeri és magát azok kiadására kötelezi.

<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/060/pc006086.html> (A Pallas nagy lexikona, letöltés: 2021.01.20.)

^[13] Leszámítolásnak nevezzük azt a pénzügyi ügyletet, ahol a bank lejárat előtt megvásárol egy más nevére kiállított fizetési ígéretet (váltót), majd a lejáratkor a banknak teljesít az adós. A bank haszna abból származik, hogy a vételi árat a váltóban feltüntetett névérték alatt (bizonyos kamattal csökkentve) állapítja meg. Az ügylet során azonban fennáll annak a kockázata, hogy a váltó adósa nem tud teljesíteni. A bankoknak lehetőségük van a leszámított váltókat viszontleszámítani a jegybanknál.

<http://ecopedia.hu/leszamitolas>, letöltés: 2021. 01. 20.)

^[14] 1909. évi VIII. törvénycikk, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójáról <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=90900008.TV&targetdate=&printTitle=1909.%20%C3%A9vi%20VIII.%20t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&dbnum=77&referer=1000ev> (letöltve: 2021. 01. 20.)

^[15] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 4-6. oldalak

^[16] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 11. oldal

^[17] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 12. oldal

^[18] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 18. oldal

^[19] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 20. oldal

^[20] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 22. oldal

^[21] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 25. oldal

^[22] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 26. oldal

^[23] MOL Z 74 1. csomó, 4. tétel, Alapszabály, 35. oldal

^[24] 1917-ben, az alapításkor (PI).

^[25] Camillo Castiglioni (1879–1958) 1879-ben Triesztben született a helyi zsidó közösség rabbijának fiaként. 12 évesen folyékonyan beszélt németül, olaszul, szlovénul és franciául. Az 1920-as években Európa leggazdagabb embere, számos üzleti és politikai kapcsolattal. Ferenc József, Benito Mussolini vagy Josip Bros Tito, csak néhány név azok közül, akik személyesen ismerték. A BMW márka neki köszönheti sikereit, mert mint egyedüli részvénytulajdonos azt az elképzelést támogatta, hogy a gyár repülőgép-hajtóműveken kívül motorkerékpárokat, majd később személygépkocsikat is gyártson. 1920-ban megalapította többedmagával a Magyar-Olasz Bank Részvénytársaságot, melynek 3 évig elnöke. A bank a korabeli Magyarország egyik legnagyobb pénzintézete volt. 1957-ben halt meg Rómában. vö: Reinhard Schlüter: Der Haifisch: Aufstieg und Fall des Camillo Castiglioni, Zsolnay 2015.

^[26] Budapest—Esztergom—Fűzitői helyi érdekű vasút részvénytársaság: (Esztergomi szénvasút.) VI., Andrassy út 5. Pálya kiterjedése: Budapest—Esztergom—Almás-Fűzitői 88,9 km. Az igazgatóság elnöke: Papp János. Tiszta nyereség K: 1.593,524. Szállítatott 1.958.015 személy és 813.930 tonna áru és poggyász. Nagy Magyar Compass 46/47/2. (1918) 1186.

^[27] Bakács Udvar Részvénytársaság: Budapest (1910) IX., Bakács u. 1. Tárgya: a Bakács-, Lónyay- és Közraktár-utcák sarkán levő telken épült házak jövedelmeztetése. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 518.

^[28] Baróti Szeszfinomító Cognac és Likörgyár Részvénytársaság: (1913) Budapest, VII., Király u. 50. A Magyar országos bank érdekkörében. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 356.

^[29] Britannia Szálloda Részvénytársaság: VI., Teréz-körút 39. A Központi kereskedelmi és iparbank alapítása. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 594.

^[30] Uniói Kalapgyár Részvénytársaság: (1908) Gyárt: gyapjú-, nyúlszőr-, velour- kalapokat. Kivitel: Ausztria, Olaszország, Bulgária, Románia, Svájc. Az igazgatóság elnöke: ifj. Koch János. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 873.

^[31] Felsőmagyarországi Fatermelő Részvénytársaság:(1915) V., Bálvány utca 5. sz. Magyar országos bank r.t. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 546.

^[32] Később szóba kerül

^[33] Gottschlig Ágoston Részvénytársaság: (1911) Budapest. X., Martinovics tér 8. Tárgya:

likőr-, rum- és cognacgyártás. Elnök: Egyedi Lajos. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 347.

^[34] Később szóba kerül

^[35] Később szóba kerül

^[36] Később szóba kerül

^[37] Magyar Acélárugyár Részvénytársaság: Budapest. (1895) VI., Váci út 95. Gyártmányai: mindenféle vasúti hordtekercs és csavarrugók, autó- és géprugók, kovácsolt géprészek, kovácsolt szerszámacél. Kivitel: Európa összes államaiba. Elnök: Pazzani Sándor. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 669.

^[38] Országos Bércszántó Vállalat Részvénytársaság: Budapest (1912) VI., Andrássy u. 5. A Magyar Országos bank alapítása. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 627.

^[39] Putnoki Építőanyag Ipari Részvénytársaság. (1908) Megye: Gömör. Székhelyét 1914-ben Budapestről Putnokra helyezte át. A Központi kereskedelmi és iparbank rt. alapítása. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 476.

^[40] Siófok Balatonfürdő-Részvénytársaság: Budapest I, Attila-körút 2. sz. Siófok: Fürdő- és szálloda üzem. Nagy Magyar Compass 44/2. (1916) 643.

^[41] Később szóba kerül

^[42] Igazgatósági ülésen jelen voltak: Auer Róbert, Camillo Castiglioni, dr. Doroghi Ervin, Egyedi Lajos, Goldstein Pál, Neumann Gábor, Stein Ármin, Török Sándor

^[43] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1917–1920, 1920.

^[44] Gyöngyösi Kereskedelmi és Gazdasági Bank Részvénytársaság: Elnök: Malatinszky György. Igazgató-elnök: Szabó Béla. Nagy Magyar Compass 45/1. (1917) 614.

^[45] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1917. év

^[46] dr. Hoór-Tempis Móricz (1897–1944) villamosmérnök, fizikus, egyetemi tanár, az MTA tagja, Magyar Életrajzi Lexikon I. (A-K), Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes, Budapest, Akadémia

1967., 737

^[47] Stark Lipót (1866–1932) gépészmérnök, a vezetékszámítás egyik úttörője
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/s-778D5/stark-lipot-77C0C/> (letöltve: 2021. 04. 15.)

^[48] Budapest Székesfőváros Elektromos Művek: (1914) V., Váci út 72–74. Vezérigazgató: Stark Lipót. Műszaki Igazgató: Deutsch Lajos. Igazgatósági tagok: dr. Glückstahl Samu, Kovács Sebestyén Aladár, dr. Leitner Adolf. Nagy Magyar Compass 44/2. (1916) 926.

^[49] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. év

^[50] Hungária Szérumművek Részvénytársaság: (1918) VI., Szondy u. 76. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 888.

^[51] dr. Detre László (1874–1939) orvostanár, bakteriológus, budapesti tanulmányait követően Bécsben és Párizsban tanult, sok felfedezés kötődik a nevéhez.
<http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/0204.html> (letöltve: 2021. 04. 16.)

^[52] Jelen voltak: alsóterényi Auer Róbert, dr. Doroghi Ervin, Goldstein Pál, Neumann Gábor, Stein Ármin és Török Sándor és Zsolnay Miklós

^[53] Magyar Repülőgépgyár-Részvénytársaság: (1912) Alaptőke: 500.000 K. Igazgatóság: Camillo Castiglioni, Schweiger Berthold, Török Emil, Lohner Lajos. In: Nagy Magyar Compass 43/2. (1915) 631.

^[54] Nyíregyházi Általános Hitelintézet Részvénytársaság: Az igazgatóság elnöke: Lázár Kálmán. Ügyvezető igazgató: Geiger Béla. Nagy Magyar Compass 45/1. (1917) 1052.

^[55] Royal Nagyszálloda (1896–1991)
https://mandadb.hu/cikk/844794/Bemutatkozik_a_Royal_Szallo (letöltve: 2021. 04. 16.)

^[56] Pénzintézetek Hadikórházáról bővebben: Honvédorvos 2016. (68) 1-2. szám 103.
http://real.mtak.hu/80302/1/Honvedorvos_2016_1-2%20%28103-105%29.pdf (letöltve: 2021. 04. 16.)

^[57] Dugoselói Faipar-Részvénytársaság: (1918) V., Sziget u. 38. Tárgya: a Neuschloss Lustig faipar r.-t. dugoselói gőzfűrésznének megvétele és üzemben tartása. Nagy Magyar Compass

46-47/2. (1918) 1412.

^[58] Neuschloss Ödön és Marcell és Lichtig Szentlőrinci Parkettgyár Részvénytársaság: (Előbbi cége: Szentlőrinci parkettgyár részvénytársaság.) Budapest V., Sziget utca 38. (1908) Kivitel: Európa minden államába és Egyiptom, Argentína. Ügyvezető igazgató: Lichtig Samu. Nagy Magyar Compass 44/2. (1916) 430.

^[59] Délmagyarországi Kendergyár Részvénytársaság: Budapest VI., Andrásy út 27. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 1438.

^[60] Nautica Motorhajógyár Részvénytársaság: (1918) Alaptőke: 2.000.000 K. Igazgatóság: Lánczy Leó, Castiglioni Camillo, Breuer B. Armand, Buchler Lajos, Eidlitz Hugó, Káldi Jenő, Neumann Gábor, Schweiger Berthold, Vögler Albert. In: Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 1422. És egy korabeli sajtócikkből: Nautica motorhajógyár r.-t. A gyár telepén rendkívül élénk munkálkodás folyik, minthogy belföldi és ami talán még öröndetesebb, külföldi rendelésekkel bőven el van látva. Az épülő motoros járművek közül megemlítendő két nagyobb 14 méteres motorhajó, mely bolgár számlára készül, a cég bevált Tunell-hajóinak néhány példánya, egy előli kajúttal és egy közép-kajúttal ellátott csónak. Ezekon kívül több evezős- és vitorlászajó építése van tervbevéve s utóbbiak közül egy versenyvitorlás is, amelynek szereplése elé nagy érdeklődéssel tekinthetünk. Nem hagyható említés nélkül az sem, hogy legutóbb az egyik nagy svájci evezősklub jövő évi evezős szükségletét a Nauticá-nál rendelte meg. In: A Motor, (1921.12.15.) 47-48. szám 36.

^[61] <https://sportmuzeum.hu/2021/02/22/125-eve-alakult-a-pannonia-evezos-club/> (letöltve: 2021.04.16.)

^[62] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. év (1918. július 20.)

^[63] MOL Z 74 1. csomó 4. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. november 25.

^[64] Szávai Ferenc: Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései, Pannónia Könyvek, 2004., 48.

^[65] vö: Szávai Ferenc: Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései, Pannónia Könyvek, 2004. 51.

^[66] Jelen voltak: Camillo Castiglioni és Egyedi Lajos alelnökök, alsóterényi Auer Róbert, dr. Doroghi Ervin, Goldstein Pál, Neumann Gábor, Stein Ármin és Török Sándor

[671] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. év (1918. november 25.)

[681] A cikk egy részlete: Fővárosi Pénzintézetek Szövetsége. Tizenegy fővárosi pénzintézet a közérdek megóvásának érdekében Fővárosi Pénzintézetek Szövetsége név alatt szövetséget alkotott, mely azzal kezdte meg működését, hogy a Magyar Nemzeti Tanácsot és az új kormányt üdvözölte, nekik szolgálatait felajánlotta. ... A szövetséghez a következő intézetek csatlakoztak: Belvárosi takarékpénztár részvénytársaság, Budapest-lipótvárosi takarékpénztár részvénytársaság. Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár, Első magyar iparbank, Magyar általános takarékpénztár részvénytársaság. Magyar fakereskedők hitelintézete részvénytársaság. Magyar kereskedelmi hitelbank részvénytársaság, *Magyar Országos bank részvénytársaság*, (kiemelés tőlem) Magyar országos központi takarékpénztár. Mercur váltóüzlet részvénytársaság és a, Nemzeti takarékpénztár és bank részvénytársaság... A fent említett tizenegy bank és takarékpénztár, amely nemcsak a főváros. hanem az ország gazdasági életének is igen fontos szervei, teljes joggal követelheti, hogy róluk, nélkülük más pénzintézetek ne határozzanak, nevükben felhatalmazás nélkül ne beszéljenek, s a mi a legfontosabb, őket előzetes tudomásuk nélkül befejezett tények elé ne állítsák. In: Az Újság, 1918. november 8. 262. szám

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AzUjsag_1918_11/?query=F%C5%91v%C3%A1rosi%20P%C3%A9nzint%C3%A9zetek%20sz%C3%B6vets%C3%A9ge%201918&pg=95&layout=s
(letöltve: 2021. 04. 17.)

[691] vö: Szávai Ferenc: Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései, Pannónia Könyvek, 2004. 53.

[701] Az ülés dátuma: 1918. november 25. Jelen voltak: Egyedi Lajos, alsóterényi Auer Robert, dr. Doroghi Ervin, Neumann Gábor, Stein Ármin, Török Sándor, Zsolnay Miklós

[711] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. év

[721] Népruházati Bizottság: A magyar királyi minisztérium 3.966/1917. M. E. számú rendelete Népruházati Bizottság felállítása tárgyában. A magyar királyi minisztérium háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli: 1§ A magyar szent korona országai lakosságának ruházati cikkekkel való megfelelő ellátására és pedig ruházati cikkek bevásárlására, feldolgozására, az ezirányú ipari termelés szabályozására, a szövetek és áruk felosztására, felhasználására és árszabályozására vonatkozó kérdésekben szakszerű tárgyalás és véleményadás céljából, továbbá az említett ellátással kapcsolatos tennivalóknak a jelen rendelet és a kereskedelemügyi miniszter által

adott utasítások értelmében való elvégzésére „Népruházati Bizottság” alakíttatik. A bizottság megalakítása iránt a kereskedelemügyi miniszter intézkedik. In: Budapesti Közlöny, 1917.10.24. 246. szám

A népruházati bizottság elnöki tanácsa Giesswein Sándor országgyűlési képviselő elnöklésével megtartotta alakuló ülését. Az elnök hosszabb beszédben mutatott rá azoknak a feladatoknak nagyságára és szociális fontosságára, amelyek megoldása a bizottságra vár. Az elnöki tanács tagjai letették az ünnepélyes fogadalmat...Az elnöki tanács mindjárt hozzá is fogott a gyakorlati munkához és számos olyan kérdést intézett el, amelyek egyfelől a népruházati bizottság belső adminisztrációjára, másfelől a ruházati szükségletek mielőbbi ellátására vonatkoznak In: Pesti Hírlap, 1917. november 9. 277. szám 6.

^[73] Szindikátus: A szindikátus a tőkés monopóliumok egyik, a kartellnél fejlettebb formája. A szindikátusban részt vevő vállalatok megtartják önállóságukat a termelésben, de a kereskedelem területén önállóságuk korlátozott. Közös irodát szervez a szindikátus a termékek értékesítésére, gyakran a nyersanyag beszerzésére is. A szindikátuson belül a megegyezésre lépő vállalatok között a konkurencia lehetősége szűkebb, mint a kartell esetében. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Szindik%C3%A1tus> (letöltve: 2021. 04. 18.)

^[74] MOL Z 74 1. csomó 2. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. november 25.

^[75] Jelen voltak: Egyedi Lajos, alsóterényi Auer Róbert, dr. Doroghi Ervin, Neumann Gábor, Stein Ármin, Török Sándor, Zsolnay Miklós

^[76] MOL Z 74 1. csomó 2. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1918. november 25.
Neumann Gábor ügyvezető igazgató jelentése

^[77] vö: Szávai Ferenc: Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései, Pannónia Könyvek, 2004. 54-55.

^[78] Unió Kereskedelmi Részvénytársaság: Budapest (1911) V., Vilmos császár út 26. A Központi kereskedelmi és iparbank alapítása. Elnök: Zsolnay Miklós. Nagy Magyar Compass 44/2. (1916) 736.

^[79] Balatoni Gyógyfürdők és Nagyszállók Részvénytársaság: (1917) V., Andrássy út 5. (A Magyar Országos Bank alapítása. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 593.

^[80] Kálnói Magyar Chamottegyár Részvénytársaság: (1907) V., Vilmos császár út 26. Célja:

tűzálló anyagok gyártása. Nagy Magyar Comapass 43/2. (1915) 800.

^[81] A Magyar Népköztársaság kormányának 1919. évi 1236 M.E. számú rendelete, az adótól való menekülés meggátolásáról szóló 1919. II és XIV. néptörvények rendelkezéseinek a Horvát-Szlavónországok és Fiume területére kiköltözőkkel vagy eltávozókkal való alkalmazásáról. A Magyar Népköztársaság kormánya az adótól való menekülés meggátolásáról szóló 1919. II. néptörvény 31.§-ában nyert felhatalmazása alapján azt az időpontot, amelytől kezdve az ország területéről a Horvát-Szlavónországok területére, valamint az ezen területen túl fekvő Fiume városába való kiköltözőkötés vagy eltávoztást úgy kell tekinteni, mintha az külföldre történt volna, 1919. évi március hó 1-ében állapítja meg. Budapesten, 1919. évi február hó 22-én. Dr. Berinkey Dénes s.k. miniszterelnök In: Magyar Rendeletek tára 1867-1945, 1919.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1919/?pg=247&layout=s&query=ad%C3%B3t%C3%B3l%20val%C3%B3%20menek%C3%BCI%C3%A9s (letöltve: 2021. 04. 18.)

^[82] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1919. január 7.

^[83] Jelen voltak: Egyedi Lajos, alsóterényi Auer Róbert, dr. Doroghi Ervin, Goldstein Pál, Marek Károly, Neumann Gábor, Stein Ármin. A jegyzőkönyv érdekessége, hogy a szavakra az ékezeteket utólag írták rá, vlsz. nem állt rendelkezésre a magyar ABC szerinti írógép. Továbbá a jegyzőkönyv semmilyen magyarázatot nem hoz az ülés bécsi megtartásáról. (megjegyzések: PI)

^[84] MOL Z 74 1. csomó 4. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1919. november 18. Egyedi Lajos levezető elnök szavai

^[85] Hitelintézeti Szemle, XIII. évfolyam, 3. szám 202. (Tarsoly Kiadó, Budapest 2014. A Magyar Bankszövetség története

https://www.bankszovetseg.hu/Content/Hitelintezeti/HSZ_2014_3.pdf (letöltve: 2021. 04. 18.)

^[86] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1919. év november 18. - Neumann Gábor szavai

^[87] Jelen voltak: Camillo Castiglioni, Goldtsein Pál, Egyedi Lajos, Neumann Gábor, Stein Ármin,

^[88] Ekkor már fél éve Castiglioni az Allgemeine Depositbank elnöke, barátja és bizalmasa Neumann Gábor, innen a meghívás (megjegyzés - PI)

^[89] Unió Bányászati és Ipari Részvénytársaság: (1920) VI., Andrássy út 5. Alaptőke: 4.500.000 K. Szénbánya, téglagyár és mészégető Várpalotán. Nagy Magyar Compass 46-47/2. (1918) 1397.

^[90] Hienzföldi Agrár-Részvénytársaság:(1920) Sopron. Foglalkozik bank és takarékpénztári üzletekkel is. Nagy Magyar Compass 48/2. (1920) 550

^[91] TÉBE: Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete, Müller János-Kovács Tamás-Kovács Levente: A Magyar Bankszövetség története, Tarsoly Kiadó Budapest, 1914

[92] Világ, 1922. november 01. 249. szám 10.: „A bankok sokallják a TÉBE által megállapított kiadásokat. Valószínűleg kevesen tudják, hogy mindaz, ami a budapesti pénzüzetek üzleti gestiójában és szociálpolitikai tevékenységében megnyilvánul, legtöbbször a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületéből indul ki. A hivatalos életben és a magángazdaságban a TÉBE képviseli a haute finance-ot, ez az egyesület tárgyal a hatóságokkal, intézi a bankok állampénzügyi műveleteit, bizonyos ráta alapján megállapítja a kamatszolgáltatást, vezeti a jótékonyági akciókat és döntősúlyú befolyást gyakorol a tisztviselő-kérdések elintézésére. A TÉBE kötelékéhez ma több, mint negyven intézet tartozik. A megalakuláskor a tagok kötelezettséget vállaltak az egyesület fenntartási költségeinek fedezésére, egyúttal pedig alávetették magukat a TÉBE határozatainak. Az egyesület szinte „közadók módjára” veti ki az egyes intézeteket terhelő költségeket, melyek oly gyors tempóban emelkednek, hogy egy-egy nagy intézet évi hozzájárulása ma már túlhaladja az ötmillió koronát és a középintézetek sem fizetnek egy-kélmilliónál kevesebbet. A pénzüzetek — mint értesülünk — megsokallták az ugrásszerűen emelkedő kiadásokat, amiket a TÉBE vet ki rájuk és kifogások hangzanak el amiatt, hogy az egyesület egyáltalán nem veszi figyelembe a kötelékéhez tartozó intézetek teherviselőképességét. A TÉBE ezeket a hozzájárulásokat tudtunkkal a részvénytőke alapján megállapított kvóta szerint szedi be, anélkül, hogy az intézetek teherviselőképességének behatóbb vizsgálatába bocsátkoznék. Egyszóval itt nem önkéntes, hanem kényszerhozzájárásról van szó és ez ellen emelnek kifogást a köteléki intézetek. Legutóbb is megtörtént, hogy a kényszerhozzájárálás élvén a TÉBE oly óriási összeg adományozására hívta föl az intézeteket, amely összeg elosztva is milliókkal terheli a vállalatok költségzámait. Értesülésünk szerint egyes tagok a TÉBE eljárását szóvá fogják tenni, annál is inkább, mivel a TÉBE-hez befizetett összegek ebben az évben már jóval túlhaladják a százmillió koronát.”

^[93] Magyar Országos Véderő Egylet: Gergely Jenő: Gömbös Gyula – Vázlat egy politikai életrajzhoz, Elektra Kiadóház, Szeged, 1999,

^[94] MOL Z 74 1. csomó, 2. tétel, Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920. március 21.

^[95] Jelen voltak: Egyedi Lajos alelnök, Auer Róbert, dr. Doroghi Ervin, Neumann Gábor, Stein Ármin, Török Sándor.

^[96] Magyar Fakeskedők Hitelintézete: (1905) Budapest V. Széchenyi utca 1. Alaptőke: 1.000.000 K. Helyettes-elnök: dr. Hilb Jenő. Vezérigazgató: Fónagy Aladár. Nagy Magyar Compass 44/1. (1916) 241.

[97] : Berend T. Iván: Európa gazdasága a 20. században, História, Budapest, 2008. 53.

[98] Berend T. Iván – Szuhay Miklós: A tőkés gazdaság története Magyarországon 1848–1944, Budapest, Kossuth, 1975. 165.